

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

1) ΜΕΛΕΤΑΙ

- Ραφαήλ Δήμου.— Περί τοῦ ὄντος κατὰ Πλάτωνα
 Jos. Gottf. Greiner.—Τὰ θεμελιώδη ἠθικοπαιδαγωγικά ζη-
 τήματα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς
 Μ. Δ. Στασινοπούλου.— Ἡ περὶ θεσμοῦ θεωρία τοῦ Ηαυριου
 Ι. Θ. Κακριδῆ.— Ἑλληνικὴ κλασσικὴ παιδεία

2) ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

- Εὐχαρη Σαρκοπούλου.— Τὸ ἀγαθὸ στὸ Γοργία
 Βιβλιογραφία

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
 ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ
 ΨΑΡΡΩΝ 41
 1936

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΝΤΟΣ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΑ

Υ Π Ο

ΡΑΦΑΗΛ ΔΗΜΟΥ

Δέν θά εἶνε σφάλμα εἰν ὑποστηρίζωμεν ὅτι ἡ μεταφυσική τοῦ Πλάτωνος δέν εἶνε παρὰ μία διαρκῆς ἔρευνα περί τοῦ ἀληθῶς πραγματικού. Τὰ πράγματα δέν εἶνε ἐκεῖνα ποῦ φαίνονται ὅτι εἶνε· ὁ νοῦς ἀντιμετωπίζει τήν ἀντίθεσιν μεταξὺ φαινομένου καὶ πραγματικότητος.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Πλάτωνος κατευθύνεται εἰς τὸ νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν πραγματικὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἡ ὁποία κρύπτεται ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἐμφάνισιν· ἡ ἔρευνά του εἶνε αὐστηρῶς ὄντολογική. Τί εἶνε κατὰ τὴν πραγματικότητά της ἡ ψυχὴ ἢ ἡ γνῶσις, ὁποία εἶνε ἡ φύσις τῆς ἡδονῆς—ἰδοὺ τὰ ζητήματα, τὰ ὁποία ἀπασχολοῦν τὸν νοῦν του. Ἡ σκέψις του εἶνε μία ἀκατάπαυστος κίνησις ἀπὸ τοῦ φαινομένου εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀπὸ ἓνα ἀντικείμενον ἐρεῦνης εἰς ἄλλο, πραγματοποιουμένη ἐπὶ πεδίου ἀνεξαντλήτου. Πρὸς καθοδήγησιν του εἰς τὴν ἔρευνάν του αὐτὴν ὁ Πλάτων ἀποφασίζει νὰ κατασκευάσῃ ἓνα μέτρον περί τοῦ τί εἶνε πραγματικόν, μέτρον μὲ τὸ ὁποῖον θὰ μετρήσῃ τὰς ἀξιώσεις παντὸς πράγματος ποῦ θὰ παρουσιασθῇ ὡς πραγματικόν. Κατὰ ταῦτα λοιπόν, ἡ φιλοσοφία του εἶνε κριτικὴ κατὰ τελευταῖον λόγον· ἀρνεῖται νὰ δεχθῇ τὸν κοινὸν νοῦν εἰς τὴν ὀνομαστικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, ἀλλὰ κρίνει, ἀπορρίπτει καὶ τροποποιεῖ αὐτόν.

Δύο εἶνε τὰ ἐξεταστέα θέματα: 1) Τί εἶνε τὸ νὰ εἶνε τι ἀληθῶς πραγματικόν· αὐτὸ εἶνε τὸ πρόβλημα τοῦ μέτρου τοῦ πράγματι πραγματικοῦ. 2) Τί εἶνε τὰ πράγματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποία συμφωνοῦν πρὸς τὸ μέτρον· δηλαδή: ἀφοῦ ἀπαξ εὐρέθη τὸ μέτρον θὰ πρέπει νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἐφαρμογὴ του.

Α΄.

Ὁ Πλάτων ἀναζητεῖ, ποῖον εἶνε τὸ μέτρον τοῦ πλήρως πραγματικοῦ, τοῦ ἐντελῶς πραγματικοῦ (παντελῶς ὄν) τοῦ πράγματι πραγματικοῦ (εἰλικρινῶς ὄντος), τοῦ ἀκεραίως πραγματικοῦ (κατὰ ταυτά, ὡσαύτως ὄντα) (Πολιτ. 477 Α, D. 479 D. Φιλ. 61 DE). Ὅλοι αὐταὶ αἱ ἐκφράσεις εἶνε ἰσοδύναμοι διὰ τὸν Πλάτωνα· διὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν δὲ τὴν ἔννοιαν αὐτῶν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν θεωρίαν του, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος τῆς δόξης εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον μεταξύ τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ μὴ πραγματικοῦ. Ὁ συγκεκριμένος κόσμος εἶνε μίγμα ἀπὸ ὄν καὶ μὴ ὄν· δὲν εἶνε οὔτε καθαρῶς πραγματικὸς οὔτε καθαρῶς μὴ πραγματικὸς. Ὅταν ὅμως ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶνε πράγματι ἢ πλήρως πραγματικόν, ἀποκλείει τὸν τύπον ἐκεῖνον τῆς πραγματικότητος, τὸν ὁποῖον συνητήσαμεν εἰς τὸν κόσμον τῆς δόξης· ἐννοεῖ νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν περιλαμβάνει καθόλου μὴ-ὄν. Καθ' ὅμοιον τρόπον τὸ ἐντελῶς μὴ πραγματικὸν δὲν περιέχει καθόλου ὄν. Μὲ τοὺς διαφόρους ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς τοῦ ἐπιθέτου «πραγματικὸς» ὁ Πλάτων ἐπιδιώκει νὰ ἀποχωρίσῃ ἐντελῶς τὴν κατάστασιν τῆς πραγματικότητος ἀπὸ τὴν τῆς μὴ πραγματικότητος, καὶ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴν οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ μορφήν καθαρὰν.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὁ Πλάτων ἐκτελεῖ ἔργον ἐξερευνητοῦ· ἡ ἔννοια τῆς πραγματικότητος δὲν εἶχε μέχρι τοῦδε ἀπομονωθῆ ἐπιτυχῶς (καίτοι οἱ Πυθαγόρειοι καὶ ὁ Παρμενίδης εἶχον ἤδη ἀρκούντως προωθήσει τὸ ἔργον) καὶ αἱ λέξεις διὰ νὰ τὴν ἐκφράσουν δὲν εἶχον ἀκόμη διαμορφωθῆ. Διὰ τοῦτο εὐρίσκομεν τὸν Πλάτωνα ἀγωνιζόμενον νὰ ἐπιληφθῆ τοῦ θέματός του ποικιλοτρόπως καὶ χρησιμοποιοῦντα δοκιμαστικῶς ποικίλας ἐκφράσεις. Εἶνε πολὺ δύσκολον νὰ γνωρίζωμεν κατὰ πόσον αἱ πολύπλοκοι ἐκφράσεις ἀντιστοιχοῦν πρὸς πολὺπλοκον θεωρίαν, ἢ μήπως πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἐπαναλήψεως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰδέας διατυπωμένης ποικιλοτρόπως. Ἴσως νὰ συμβαίνουν καὶ τὰ δύο. Ἄλλως τε ὁ Πλάτων ἦτο ὑποχρεωμένος ἐν τῇ προόδῳ τοῦ ἔργου του νὰ κατασκευάζῃ καὶ τοὺς τεχνικούς του ὄρους· τὸ τεχνικὸν λεξιλόγιον ἦτο ἀκατάλληλον ἢ ἀνύπαρκτον· καὶ κατὰ συνέπειαν κατέφευγεν εἰς ἐκφράσεις τῆς γλώσσης τοῦ καθημε-

ρινοῦ βίου διὰ τὴν διατυπώσιν ἐκτάκτως ἀφηρημένας ἐννοίας. Καίτοι τὸ ἀληθῶς πραγματικὸν εἶνε τὸ θέμα τῶν πλείστων ἐκ τῶν διαλόγων, οὐχ ἦττον εἰς τὸν Φαίδωνα ἐξετάζεται τοῦτο ἰδιαιτέρως· διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἔρευνά μας θὰ ἀναφερθῆ πρωτίστως εἰς τὸν διάλογον τοῦτον.

Εἰς τὴν μελέτην μας ταύτην προτιθέμεθα νὰ ἐκθέσωμεν τὸν ὄρισμὸν τὸν ὁποῖον ὁ Πλάτων δίδει εἰς τὸ ὄν. Ἀλλά, πράγματι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ὄρισμός τοῦ ὄντος, ἐν τῇ κυρίως σημασίᾳ τῆς λέξεως ὄρισμός. Ὅτιδῆποτε καὶ ἂν εἶνε ἐκεῖνο διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ὀρίσωμεν τὸ ὄν, θὰ περιέχει καὶ αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ τὸ ὄν. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ὀρίζομεν ἀπλούστατα τὸ ὄν διὰ τοῦ ὄντος καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ ἐνέργειά μας θὰ περιστρέφεται ἐντὸς κύκλου. Οὕτω, λέγει ὁ Πλάτων, τὸ εἶναι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀναχθῆ κατὰ τελευταῖον λόγον οὔτε εἰς τὴν στάσιν οὔτε εἰς τὴν κίνησιν, διότι καὶ τὰ δύο εἶνε· συνεπῶς τὸ εἶναι εἶνε καὶ ἐπὶ πλέον τῆς στάσεως καὶ τῆς κινήσεως (Σοφιστικῆς 250 B, C.). Καὶ τὸ τοιοῦτον ἀληθεύει δι' ὅλους τοὺς ἄλλους δυνατοὺς προσδιορισμοὺς διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀρισθῆ τὸ ὄν. Συνεπῶς τὸ ὄν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὀρισθῆ. Τὸ μόνον ποῦ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ κάμωμεν εἶνε νὰ ὑποδείξωμεν ὀρισμένας τινὰς ιδιότητας τῶν ὁποίων τὸ ὄν μεταλαμβάνει πάντοτε. Ὑπάρχει μία γενικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ τοῦ ὄντος καὶ τινων ἄλλων (ἀνωτάτων) γενῶν. Ἡμποροῦμεν νὰ τὰ ἀποκαλέσωμεν χαρακτηριστικά, ἢ προαπαιτούμενα τοῦ ὄντος. Κατ' οὐσίαν μάλιστα ὁ ὄρισμός εἶνε ἀδύνατόν τι προκειμένου ὄχι μόνον περὶ τοῦ ὄντος ἀλλὰ καὶ περὶ ὄλων τῶν ἀνωτάτων εἰδῶν. Ἄς λάβωμεν ἐπὶ παραδείγματι τὴν ταυτότητα (τὸ αὐτό)· ἐὰν ἀποπειραθῶμεν νὰ ὀρίσωμεν τὴν ταυτότητα δι' οἵασδήποτε ιδιότητος, ἡ ιδιότης αὕτη πρέπει νὰ εἶνε ταυτὴ πρὸς ἑαυτήν. Οὐχ ἦττον εἰς τὰ ἀνώτατα γένη εὐρίσκομεν ἀλήθειαν ἔχουσαν γενικὸν κῦρος· τὰ ἀνώτατα γένη δὲν εἶνε ἀπομεμονωμένα ἀλλ' εἶνε συνυφασμένα ἀναμεταξύ των καὶ διὰ τοῦτο μᾶς εἶνε ἐπιτετραμμένον νὰ ὀμιλῶμεν περὶ τοῦ ὄρισμοῦ ἐνὸς ἀνωτάτου γένους, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ὄντος, ἐν τῇ περιορισμένῃ ταύτῃ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως ὄρισμός.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα τὸ ὄν ἔχει δύο κατηγοριακὰ προαπαιτούμενα· τὴν ἀτομικότητα καὶ τὴν σχετικότητα. Τὸ νὰ ὑπάρχῃ τι σημαίνει νὰ

εἶνε διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ εἶνε χάριν ἄλλων πραγμάτων. Οὕτω, τὸ ὄν ἔχει μίαν ἑσωτερικὴν οὐσίαν καὶ μίαν σχετιώδη τοιαύτην. Ἐπὶ πλεόν, ἡ ἀτομικότης περιλαμβάνει δύο πόλους, τὸν ἕνα θετικὸν καὶ τὸν ἄλλον ἀρνητικόν. Εἶναι σημαίνει νὰ εἶνε κανεὶς ὁ ἑαυτὸς του καὶ ὄχι κανένα ἄλλο πρᾶγμα· ἐνέχει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὰ δύο: περίληψιν καὶ ἀποκλεισμόν. Τὸ «αὐτὸ» καὶ τὸ «ἕτερον» εἶνε ἐξ ἴσου ἀναγκαῖα συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ πραγματικοῦ, μαζὶ δὲ καὶ τὰ δύο συνιστοῦν τὸν κόσμον ὡς περιοχὴν ἀπὸ διακεκριμένας ὀντότητας. Ἐκ τῶν δύο κατηγοριακῶν προαπαιτουμένων—τῆς ἀτομικότητος καὶ τῆς σχετικότητος—θὰ ἐξετάσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν μας μελέτην μόνον τὸ πρῶτον, καὶ εἰδικώτερον θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸν θετικὸν πόλον τῆς ἀτομικότητος.

* * *

Πρὶν νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν οὐσιαστικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὄντος, θὰ διατυπώσωμεν ὠρισμένας προκαταρκτικὰς σκέψεις ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὄν. Ὅ,τι ἔχει εἶναι εἶνε «τί»· εἶνε ἕνα πρᾶγμα. Εἰδικώτερον δέ, καθὸ κάτι, εἶνε ἕνα «τοῦτο» καὶ ἕνα «τοιούτον». Τὸ ὅποιον κατὰ πρῶτον λόγον σημαίνει ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ καθορισθῇ: εἶνε «τοῦτο» ἢ «ἐκεῖνο». Ὡς τοιούτον δὲ εἶνε μιᾶ μοναδικὴ ὀντότης, εἶνε «έν». Ἡ ἕαν δὲν εἶνε ἐν εἶνε «πολλά»: τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι ἔχει πολλότητα (πλῆθος) ἢ ποσότητα· καὶ συνεπῶς ἔχει ἀριθμόν. Κατὰ δεύτερον λόγον κέκτηται ποιοτικὸν καθορισμόν (ποιόν)· εἶνε τοιούτον ἢ τοιούτον («οὕτω»). Τέλος πᾶν ὅ,τι ἔχει εἶναι εἶνε ἐπιδεικτικὸν νὰ ὀνομασθῇ (ὄνομα)· εἶνε δυνατόν νὰ ἐκφρασθῇ διὰ συμβόλων καὶ κατὰ τοσοῦτον εἶνε εἰς τὸ ἐξῆς ἀντικείμενον γνώσεως. Ἐν συνόψει, τὸ ὄν εἶνε κάτι τι, εἶνε τοιούτον τι, ἐν ἢ πολλά· ἔχει ποσότητα καὶ ἀριθμόν· ἔχει ὄνομα (Σοφιστής 237 C—239 C, 244 C, D. Θεαίτ. 157 A, 183 B., Φιλ. 15 D—17 D).

Θὰ ἐξετάσωμεν τώρα τὰς περιγραφὰς τοῦ ὄντος αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὡς ὀρισμός.

α) Ὅμιλῶν περὶ τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα εἶνε πράγματι πραγματικά, ὁ Πλάτων περιγράφει αὐτὰ ὡς πράγματα καθ' ἑαυτά, ἐν ἑαυτοῖς, δι' ἑαυτά, μεθ' ἑαυτῶν, ἐν σχέσει πρὸς ἑαυτὰ («ἐφ' ἑαυτοῦ, μεθ' αὐτοῦ, ἕνεκα αὐτοῦ, κατὰ ταυιά, αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ» Τιμ. 51 C, Συμπ.

211 A, Φιλ. 54 C, Φαίδων 78 E, 79 D, 80 B, Πολιτ. 479 E, 484 B, 485 B). Αὐτὸ εἶνε τὸ κατηγοριακὸν προαπαιτούμενον τῆς «αὐτότητας», τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἀτομικότητος. Εἶνε τὸ ἀντίθετον τῆς ιδιότητος τοῦ νὰ εἶνε ἐν ἑτέρῳ, ἢ εἰς σχέσιν πρὸς ἕτερον, ἢ καὶ ἀπλῶς τοῦ νὰ εἶνε σχετικῶς πρὸς τι («ἕτερον ἐν ἑτέρῳ, πρὸς ἄλλο, τινί, πρὸς τι». Φαίδρ. 247 D, Τιμ. 160 B).

β) Τὸ δεύτερον κατηγοριακὸν προαπαιτούμενος εἶνε ἡ ταυτότης πρὸς ἑαυτὸ, νὰ εἶνε τὸ αὐτό, νὰ ταυτίζεται πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ νὰ εἶνε διάφορον τῶν ἄλλων πραγμάτων («ταυτόν, ἑαυτῷ ταυτόν καὶ ἑκάτερον», Σοφ. 254 D, Θεαιτ. 185 A). Εἶνε ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ διάφορα αὐτὰ τυπικὰ προαπαιτούμενα δὲν μᾶς παρουσιάζονται ὡς ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων· δὲν ἐκφράζουν διαφόρους ἐννοίας ἀλλὰ μᾶλλον εἶνε διάφοροι ἐμφάσεις ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Θὰ μᾶς ἦτο συνεπῶς δυνατὸν νὰ θεωρήσωμεν ἐν οἷονδήποτε ἐξ αὐτῶν ὡς βασικόν, τὰ δὲ λοιπὰ ὡς τροποποιήσεις αὐτοῦ τοῦ βασικοῦ προαπαιτουμένου.

γ) Τὸ ἀληθῶς πραγματικὸν εἶνε ὅμοιον πρὸς ἑαυτὸ, ἢ ὁμοιομόρφως ἔχον («ὅμοιον ἑαυτῷ, ὡσαύτως ἔχον». Φαίδων 80 B, 83 B). Κατὰ ταῦτα τὸ πράγματι πραγματικὸν εἶνε ταυτόν πρὸς ἑαυτὸ ὡς ὄν-τότης, καὶ ἔχει ἐπίσης καὶ ταυτότητα φύσεως.

δ) Τὸ πράγματι πραγματικὸν εἶνε ἀπλοῦν καὶ καθαρὸν, ἄμιγές καὶ μὴ σύνθετον («ἀπλοῦν, καθαρὸν, μονοειδές, ἄμικτον, ἀσύνθετον». Φαίδων 67 A, Φαίδρος 250 C, Τιμ. 35 A, Φιλ. 59 C). Ἀποτελεῖ τοῦτο τὴν ἀπαίτησιν ἕνα ἕκαστον πρᾶγμα νὰ εἶνε εἰδικὸν καὶ ἀναμφίβολον—νὰ εἶνε ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον αὐτὸ καὶ τίποτε ἄλλο. Ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἀποκλείει ἀντιφατικὰς φύσεις, καὶ φύσεις αἱ ὁποῖαι θὰ περιελάμβανον ἐνδεχομένως καὶ τὰ ἀντίθετά των· οὕτω τὸ λευκὸν εἶνε λευκὸν καὶ ὄχι μέλαν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως θέλει νὰ ἀποκλεισθοῦν τὰ «ἕτερα»· τὸ λευκὸν εἶνε λευκὸν καὶ ὄχι στρογγύλον. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἐξασφαλίζει ὀριστικότητα εἰς τὴν πραγματικὴν ὄν-τότητα.

ε) Τὸ ἀληθῶς πραγματικὸν ὑπάρχει πάντοτε καὶ δὲν γίγνεται· εἶνε ἀμετάβλητον, ἀκίνητον, σταθερὸν, ἀτρεμές» («ἀεὶ ὄν, μόνιμον ἀκί-νητον, ἀτρεμές» Κρατ. 440 A, Τιμ. 29 B, 38 A, Φαίδρος 250 C).

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν δὲν εἶνε ὅτι τὸ πραγματικὸν διαρκεῖ ἐς αἰεὶ, ἀλλ' ὅτι εἶνε ἐκτὸς χρόνου, ὅχι ὅτι παραμένει ὁμοιόμορφον καθ' ὅλην τὴν διαδικασίαν τῆς γενέσεώς του, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐνέχει καμμίαν ἀπολύτως διαδικασίαν, εἶνε μία κατάστασις τοῦ ὄντος.

ς) Τέλος, τὸ πράγματι πραγματικὸν εἶνε τελείως γνωστὸν («παντελῶς γνωστὸν», Πολιτ. 477 Α). Μεταξὺ τῆς ιδιότητος τοῦ νὰ εἶνε τι πραγματικὸν καὶ τῆς ιδιότητος τοῦ νὰ εἶνε δεκτικὸν γνώσεως ὑπάρχει ἀντιστοιχία εἰς τρόπον ὥστε ἡ μία ιδιότης εἶνε δυνατόν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κριτήριον διὰ τὴν ἄλλην. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι τὸ νὰ εἶνε τι ἐπιδεκτικὸν γνώσεως σημαίνει τὴν ιδιότητα τοῦ νὰ εἶνε ἀντιληπτὸν διὰ τοῦ νοῦς («διανοίας λογισμῶ») καὶ ὅχι διὰ τῶν αἰσθήσεων. Οὕτω λοιπὸν τὸ πράγματι πραγματικὸν εἶνε νοητὸν, ἀόρατον, μὴ αἰσθητὸν («νοητὸν, ἀόρατον, ἀειδές, ἀναίσθητον», Τιμ. 52 Α 57 Ε, Φαίδων 79 Α). Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ γνώσις τοῦ πράγματι πραγματικοῦ εἶνε σαφής, βεβαία, ἐναργής («σαφές, ἐναργές, βέβαιον»).

Συνοψίζοντες τὰ ἀνωτέρω τυπικὰ προαπαιτούμενα τοῦ ὄντος θὰ εἴπωμεν ὅτι ταῦτα εἶνε ἡ αὐτότης, ἡ ταυτότης, ἡ ὁμοιότης πρὸς ἑαυτό, ἡ καθαρότης, ἡ ἀκίνησις καὶ ἡ δεκτικότης γνώσεως: ὅλα δὲ αὐτὰ δὲν εἶνε κατ' οὐσίαν παρὰ διάφοροι τρόποι διατυπώσεως μίας καὶ μόνης κατηγοριακῆς ἀπαιτήσεως: τῆς ἀτομικότητος. Πιθανόν, μεταξὺ ὅλων τῶν διατυπώσεων τούτων ἡ τῆς «αὐτότητος» νὰ εἶνε ἡ πλέον χρήσιμος. Αὕτη μᾶς λέγει ὅτι τὸ πραγματικὸν εἶνε τὸ ἐντελῶς ἀνεξάρτητον καὶ ἐν ἑαυτῷ περιλαμβανόμενον· ὅτι τὸ πραγματικὸν εἶνε τὸ ἀπόλυτον.

Τὸ νὰ εἶνε τι ἀπόλυτον σημαίνει νὰ εἶνε πραγματικὸν ἄνευ ὄρων. Ὅ,τι καὶ ἂν εἶνε πρᾶγμα τι, εἶνε τοῦτο ἀπλῶς, καὶ ὅχι ἀναφορικῶς πρὸς οἶονδήποτε τι ἄλλο. Ἐνταῦθα ὁ Πλάτων ἀποκρούει τὴν σχετικότητα, τὴν ἀναφορὰν πρὸς ἀποψίν τινα, ἢ πρὸς τὰς περιβαλλούσας συνθήκας. Ἡ πραγματικότης εἶνε τὸ εἶναι ἐν ἑαυτῷ, ἢ τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι· ἐνῶ τὰ ἀντικείμενα τῆς πείρας ἔχουν τὸ εἶναι αὐτῶν εἰς ἄλλα πράγματα. Τὸ τοιοῦτον δὲν πρόκειται νὰ νοηθῆ ἀπλῶς ὑπὸ τὴν αὐτονόητον ἔννοιαν τῆς αἰτιώδους σχέσεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τυπικὴν σημασίαν. Τὸ νὰ εἶνε τι πραγματικὸν σημαίνει νὰ μὴ εἶνε τι χάριν πράγματός τινος, ἢ ἀπὸ οἴασοδήποτε ἀπόψεως. Ὁ Πρωταγόρας εἶχεν ὑποστηρίξει τὴν σχετικότητα ὅλων τῶν πραγμάτων: αἱ ἀξίαι, αἱ ιδιό-

τητες, τὰ πράγματα εἶνε ἀρρήκτως συνδεδεμένα πρὸς τὰς περιβαλλούσας συνθήκας· δὲν ἔχουν ὑπαρξιν ὡς τοιαῦτα· ἅμα μεταβάλλομεν τὰς συνθήκας αὐτὰς μεταβάλλομεν καὶ τὰ πράγματα. Ὅμοίως, ὅλαι αἱ ἀλήθειαι εἶνε σχετικαὶ πρὸς μίαν κατάστασιν, πρὸς ἓνα ἀντιλαμβανόμενον πρόσωπον, πρὸς ἓνα τόπον, ἓνα χρόνον· καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἰσχυρισμὸς περὶ τῆς σχετικότητος τῆς ἀληθείας εἶνε καὶ αὐτὸς σχετικὸς· καὶ κατὰ ταῦτα δὲν ὑπάρχει ἔγκυρος ἰσχυρισμὸς.

Τὴν θεωρίαν τοῦ Πρωταγόρα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὴν συνοψίσωμεν λέγοντες ὅτι εἶναι σημαίνει εἶναι - ἐν - σχέσει - πρὸς - τι, ἢ εἶναι διὰ τινος ἄλλου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος, καθ' ἣν τὸ ὄν εἶνε τὸ ἀπόλυτον ἢ ἡ «ἐν - ἑαυτότης». Ἡ ἀρχὴ τῆς σχετικότητος περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ δύο προτάσεις, τὴν μίαν περιορισμένης ἐκτάσεως καὶ τὴν ἄλλην γενικὴν. Ἡ πρώτη διακηρύττει ὅτι ὅλαι αἱ ὀντότητες εἶνε σχετικαὶ πρὸς ἀντιλαμβανόμενον ὑποκείμενον («πάντων πραγμάτων μέτρον ἄνθρωπος»)· ἡ δευτέρα γενικεύει τὸ λεγόμενον τοῦτο καὶ θέτει τὴν ἀρχὴν ὅτι ὅλα τὰ πράγματα εἶνε σχετικὰ πρὸς ἄλληλα. Ὁ Πλάτων ἀποκρούει καὶ τὰς δύο αὐτὰς προτάσεις. Εἶναι σημαίνει ὅτι εἶνε τι ἀσχέτως πρὸς οἵασδήποτε περιβαλλούσας συνθήκας, εἴτε πρόκειται περὶ τῶν συνθηκῶν τῆς γνώσεως εἴτε περὶ τῶν τῆς γενικῆς μεταφυσικῆς καταστάσεως. Παρ. χάριν τὸ ἀπόλυτον κάλλος εἶνε τὸ αὐτὸ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τώρα καὶ τότε, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τὸσον ταύτης ὅσον καὶ ἐκείνης τῆς διανοίας. Κατὰ ταῦτα τὸ ἀπόλυτον κάλλος εἶνε ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὰς γνωστικὰς ἢ χωροχρονικὰς συνθήκας (Συμπ. 211 Α).

Τὸ πραγματικὸν εἶνε πραγματικὸν ἀποκλειστικῶς ἐν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτό. Ὑποθέσωμεν ὅτι ἐγὼ λέγω: τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἀπὸ τῆς ἀπόψεώς μου εἶνε τοιοῦτον καὶ τοιοῦτον, καὶ σεῖς ἐρωτᾶται φυσικώτατα: μὰ εἶνε πράγματι τοιοῦτον; Ὅταν δηλῶ κατηγορηματικῶς ὅτι Α εἶνε Β, ὑποστηρίζω τοῦτο ὡς γεγονός, ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι ἐγὼ ἰσχυρίζομαι αὐτό. Ὅταν διατείνομαί τι ἀποτελεῖ τοῦτο πρᾶξιν αὐτοῦπερβάσεως, διὰ τῆς ὁποίας ὁ νοῦς ἐκφέρει μίαν πρότασιν ὡς ἀληθῆ καθ' ἑαυτὴν καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν λοιπῶν συνθηκῶν τοῦ ἰσχυρισμοῦ. Ἡ κατηγορηματικὴ δήλωσις εἶνε ἡ ἀναγνώρισις μίας ἀπολύτου πραγματικότητος. Ἐὰν ἡ δήλωσίς μου ἀφορᾷ μίαν ἀλήθειαν ὡς σχετικὴν

πρὸς τὴν πρᾶξιν τῆς δηλώσεως, τότε ἐρωτᾶται ἀμέσως ἐὰν ὁ ἰσχυρισμὸς περὶ τῆς τοιαύτης σχετικότητος εἶνε καὶ καθ' ἑαυτὸν σχετικός. Ἐὰν ἡ ἀπάντησις εἶνε ἀρνητική, τότε ὁ δεύτερος ἰσχυρισμὸς εἶνε ἀπόλυτος, ἐὰν εἶνε καταφατική, τότε ἀπόλυτος εἶνε ὁ πρῶτος. Ἡ γνῶσις θέτει ἓνα κόσμον, ὁ ὁποῖος εἶνε πραγματικός καθ' ἑαυτόν.

Ἄς ἴδωμεν τὴν μεταφυσικὴν σχετικότητα. Ὑποθέσωμεν ὅτι λέγω ἢ ἐπιφάνεια αὐτὴ φαίνεται λευκὴ ὅταν τὴν θέσωμεν πλησίον εἰς κᾶτι μέλαν· καὶ σεῖς τότε ἐρωτᾶτε: εἶνε ὅμως λευκὴ ὡς τοιαύτη; Ἡ ἐὰν εἴπω ὅτι ὁ κανὼν οὗτος εἶνε κώδηξ συμπεριφορᾶς δι' αὐτὴν ἢ αὐτὴν τὴν πόλιν, εἰς τὴν τάδε ἢ τάδε ἐποχὴν καὶ σεῖς κατόπιν ἐρωτήσετε: εἶνε ἄραγε ὀρθὸς ὁ κανὼν αὐτός; Τὶ ἄλλο πράττομεν εἰς τὰ δύο αὐτὰ παραδείγματα παρὰ νὰ ἀποκλείωμεν τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὰς περιβαλλούσας συνθήκας καὶ νὰ ἐπιμένωμεν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ εἶναι ὡς τοιούτου; Κατὰ ταῦτα ὁ Πλάτων δηλοῖ, ὅτι τὸ πραγματικὸν εἶνε ἀπλοῦν· μὲ ἄλλας λέξεις εἶνε πραγματικὸν *simpliciter*, χωρὶς κανένα ἄλλον προσδιορισμὸν ἢ περιορισμόν.

Τὸ ἀπόλυτον εἶνε τὸ μὴ ἀναφερόμενον εἰς τι. Ἡ θεωρία τῆς μεταφυσικῆς σχετικότητος θὰ ἐσήμαινεν ὅτι τὸ α εἶνε πραγματικὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ β, τὸ ὁποῖον πάλιν εἶνε πραγματικὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ γ καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς ἐπ' ἀπειρον. Εἰς μίαν τοιαύτην μεταφυσικὴν κατάστασιν διὰ τίποτε δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶνε. Συνεπῶς χωρὶς τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀπολύτου δὲν ὑπάρχει τὸ ὄν.

Τὸ ὄν εἶνε ἐπίσης καὶ αἰτιώδης ἀνεξαρτησία. Τὸ ἀληθῶς πραγματικὸν δὲν πάσχει τίποτε (Τιμ. 33 C, D): ἐὰν τὰ ἄλλα πράγματα τὸ ἐπηρέαζον δὲν θὰ εὐρίσκετο «ἐφ' ἑαυτοῦ» καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἦτο. Τὸ ὄν εἶνε αὐτόματος ἐνέργεια καὶ αὐτοκαθορισμός. Ἡ ψυχὴ εἶνε κίνησις, ἡ ὁποία κινεῖ ἑαυτὴν ἐνῶ τὰ σώματα κινουῦνται ὑπὸ ἐτέρων σωμάτων ἢ ὑπὸ ψυχῶν· ὅταν δὲ πάλιν τὰ σώματα ταῦτα γίνονται ἀφορμὴ νὰ κινηθοῦν ἄλλα σώματα, τοῦτο συμβαίνει ἐπειδὴ εἶνε ἠναγκασμένα νὰ τὸ πράξουν. Τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς κανόνα νὰ ἀκολουθῇ τὴν κοινὴν γνώμην ὡς πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον, τὸ ὁποῖον διὰ νὰ κανονίσῃ τὸν πρὸς τὸν ἑαυτόν του σεβασμὸν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιδοκίμασις τῶν ἄλλων, τὸ πρόσωπον αὐτὸ δὲν ζῆ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ διὰ τῶν ἄλλων.

Εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ Πλάτωνος περὶ τοῦ ἐν-ἑαυτῶ-εἶναι ἔχομεν μίαν πρόληψιν τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας, ὅπως ἀντιλαμβάνεται αὐτὴν π. χ. ὁ Spinoza, ὁ ὁποῖος τὴν ὀρίζει ὡς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐν ἑαυτῶ καὶ νοεῖται δι' ἑαυτοῦ (Ἠθική, Μέρος Α'ον. Ὅρισ. III). Ὅμιλοῦντες περὶ ἐννοίας τῆς οὐσίας δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν ἔννοιαν ἑνὸς ὑλικοῦ ὑποστρώματος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν εὐρίσκει κανὲν στήριγμα εἰς τὸν Πλάτωνα. Λέγοντες ἔννοιαν τῆς οὐσίας ἐννοοῦμεν ὑπαρξιν *simpliciter*, ἐννοοῦμεν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀτομικότητα. Ἡ εἰσφορὰ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἰδίᾳ εἰς τὸν Φαίδωνα, εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ πραγματικοῦ, ὡς ἐκεῖνου, τὸ ὁποῖον εἶνε ὠρισμένον, ἀκριβὲς καὶ δυνάμενον νὰ διακριθῇ ὡς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπολαύει ἓνα ἴδιον εἰς αὐτὸ εἶναι.

Ἡ ἠθική καὶ ἡ ὄντολογία τοῦ Πλάτωνος ἐξαρτῶνται ἀμοιβαίως ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ ἠθική του θεωρία δὲν εἶνε οὔτε καμμία αὐθαίρετος οὔτε καὶ καμμιὰ χωριστὴ διαίσθησις ἔχει σημασίαν μόνον ἐντὸς τοῦ εὐρύτερου πλαισίου τῆς μεταφυσικῆς αὐτοῦ. Τὸ κριτήριον τοῦ ἠθικῶς καλοῦ εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ κριτήριον τοῦ ἀληθῶς πραγματικοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀγαθὸς εὐρίσκεται ἐν ἑαυτῶ, εἶνε ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὰς περιστάσεις μὴ συγκινούμενος οὔτε ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ αὐτῶν τῶν προσφιλεστῶτων εἰς αὐτὸν ὄντων (Πολιτ. 387 E). Ἀρετὴ λοιπὸν εἶνε ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἀτομικότης ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὸ μέτρον τῆς πραγματικότητος εἶνε ἡ ἐν-ἑαυτότης. Ὁ ὀρισμὸς ποὺ δίδει ὁ Πλάτων εἰς τὸ πρᾶγματι πραγματικὸν ὡς τὸ σύμφωνον-ἑαυτῶ εὐρίσκεται εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ γνωστοῦ ἠθικοῦ ιδεώδους τῆς ἀυταρκείας ὡς ἔπρεσβευεν αὐτὸ ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ Στωϊκοί, καὶ βραδύτερον ὁ Χριστιανισμὸς ὑπὸ τὴν εἰδικὴν μορφήν τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ μοναστικοῦ βίου.

Ὁ κόσμος τῆς δόξης εἶνε βεβαρυμένος μὲ σχετικότητα καὶ κατὰ τὸ μέτρον τοῦτο στερεῖται πλήρους πραγματικότητος. Ὅ,τιδὴποτε ὑπάρχει, εἶνε τοῦτο ἀπὸ ὠρισμένης ἀπόψεως. Τὸ νερὸ εἶνε κρῦο δι' ἐμὲ καὶ ζεστὸν δι' ἐσέ. Ἡ οἰκία αὐτὴ εἶνε ὑψηλὴ παραβαλλομένη πρὸς ἐκείνην τὴν οἰκίαν καὶ χαμηλὴ παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἄλλην. Ἐνας δεδομένος ἀριθμὸς εἶνε διπλάσιος ἑνὸς ἀριθμοῦ καὶ τὸ ἡμισυ ἑνὸς ἄλλου. Ὅ,τι εἶνε δίκαιον διὰ τὸν κυβερνῶντα εἶνε ἄδικον διὰ τοὺς ὑπηκόους του. «Πρᾶγμα τι εἶνε διάφορον ἀναλόγως τῶν δια-

φόρων ἀντικειμένων ἐντὸς τῶν ὁποίων εὐρίσκεται» (Φαίδων 83 B). Μία αισθητὴ ιδιότης εἶνε μία σχέσις μεταξὺ τοῦ ἀντιλαμβανομένου παράγοντος καὶ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ὁποίου οὗτος ἔχει ἀντίληψιν· δὲν ἔχει αὐθυπαροξίαν· δὲν εἶνε δυνατόν νὰ καθορισθῇ. Καμμία ὄντοτης εἰς τὸν κόσμον τῆς δόξης δὲν εἶνε ἄτομον· εἶνε ἀντανάκλασις τοῦ περιβάλλοντός της, μία φάσις τῶν φυσικῶν κινήσεων καὶ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου. Εἰς τὸν δεδομένον κόσμον μας τίποτε δὲν εἶνε ἓν «αὐτὸ καθ' ἑαυτό», ἓν σχέσει πρὸς ἑαυτό (Φαίδων 78 E, Θεαίτ. 152 D). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τί εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὐρίσκομεν εἰς τὸν κόσμον τῆς δόξης; Τίποτε τὸ ἀληθῶς πραγματικόν. Εἰς τὸν κόσμον τῶν συγκεκριμένων πραγμάτων τὸ ὄν εἶνε ἐστερημένον ὑπάρξεως.

Ἄς ἐξετάσωμεν τὸ στοιχεῖον τῆς ἀκινήσιος ὡς οὐσιῶδες εἰς τὸ εἶναι. α) Τὰ συγκεκριμένα πράγματα «ἄμέσως γίνονται καὶ τι ἄλλο» (Κρατύλος 439 D), ἐνῶ τὸ πράγματι πραγματικὸν δὲν ὑφίσταται καμμίαν μεταβολήν· ἔχομεν λοιπὸν τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ ἀλλοιώσεως καὶ ὁμοιομορφίας. β) Τὸ ἀληθῶς πραγματικὸν οὔτε αὐξάνει οὔτε φθίνει καὶ οὕτω ἔχομεν τὴν διατήρησιν ἓν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παροδικότητα. γ) Τέλος τὸ πράγματι πραγματικὸν δὲν κινεῖται, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι δὲν γίνεται· ἀπλῶς εἶνε. Περὶ τῶν ἀνωτέρω πραγματεύεται τὸ πασίγνωστον χωρίον τοῦ Τιμαίου (27 D) κατὰ τὸ ὁποῖο δύο ὑπάρχουν κόσμοι· ἓνας ὁ ὁποῖος εἶνε πάντοτε καὶ ποτὲ δὲν γίνεται καὶ ἄλλος ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν εἶνε ἀλλὰ πάντοτε γίνεται.

Ἡ μεταβολὴ μᾶς φαίνεται νὰ εἶνε ἀπλῆ ἐμπειρικὴ ἐννοια, ἐνῶ διὰ τὸν Πλάτωνα εἶνε τυπικὴ ἐννοια, δυναμένη ν' ἀναλυθῇ εἰς σχετικότητα. Τὸ νὰ μεταβάλλεται τι σημαίνει νὰ γίνῃ καὶ τι ἄλλο· ἢ ἀλλοίωσις ἀπὸ μέλανος εἰς λευκὸν εἶνε ἢ συγχώνευσις τῶν εἰδῶν ἐντὸς τοῦ ἀντικειμένου συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἢ φύσις τοῦ ἀντικειμένου εἶνε συγχρόνως καὶ μελανὴ καὶ λευκὴ. Κατὰ ταῦτα ἢ ἀλλοίωσις εἶνε ἢ ἔνωσις τῶν ἀντιθέτων ἢ τῶν ἐτέρων· εἶνε ἔλλειψις καθαρότητος. Ἡ ἄς παρατηρήσωμεν τὸ γίνεσθαι καὶ τὸ παρέρχεσθαι. Μία ὄντοτης ἢ ὁποία παρέρχεται εἶνε καὶ δὲν εἶνε. Οὕτω λοιπὸν ἢ ἀλλοίωσις εἶνε ἀκαθοριστία («ἐὰν ἢ γνῶσις μετεβάλλετο δὲν θὰ ἦτο γνῶσις», Κρατύλος 440 B) καὶ τὸ μεταβαλλόμενον πρᾶγμα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ καθορισθῇ ὡς πρὸς τὴν ταυτότητά του ἀφοῦ θὰ εὐρίσκειται ἐντὸς

ἄλλου τινὸς — εἰς ἄλλην κατάστασιν, ἢ εἰς τὸ μὴ — ὄν. Καὶ ταῦτα ἢ ἀλλοίωσις εἶνε ἀπουσία ταυτότητος· τὸ κενούμενον πρᾶγμα δὲν εἶνε «τί»· καὶ συνεπῶς ὁ κόσμος τῆς ἀλλοιώσεως δὲν εἶνε τοιοῦτος περὶ τοῦ ὁποίου νὰ εἶνε δυνατόν νὰ λεχθῇ τι σαφῶς καὶ ἀκριβῶς.

Ἴσως νὰ ἀντεῖπη κανεὶς ὅτι εἶνε δυνατὴ μία ἀκριβῆς καίτοι ἀντιφατικὴ διατύπωσις τῆς ἀλλοιώσεως λέγουσα ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἶνε συγχρόνως καὶ μέλαν καὶ λευκόν. Ὁ Πλάτων, οὐχ ἥττον, ἐπιμένει εἰς τὸ ὅτι δὲν μᾶς εἶνε δυνατόν νὰ ἰσχυρισθῶμεν οὔτε ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἶνε συγχρόνως μέλαν καὶ λευκόν οὔτε ὅτι δὲν εἶνε (Πολιτ. 479 C). Ἡ ἀλλοίωσις εἶνε καθαρὰ ἀκαθοριστία.

Ἡ ἄς λάβωμεν τὴν ἀλλοίωσιν, ὄχι ὡς μεταβολὴν ἐν τῇ φύσει, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς κᾶτι ποὺ συμβαίνει. Δεδομένου ἑνὸς κόσμου ποὺ παρέρχεται δὲν μᾶς εἶνε δυνατόν νὰ εἴπωμεν «τοῦτο εἶνε λευκόν». Ἡ ιδιότης δὲν εἶνε ἔδῳ, παροῦσα, διὰ νὰ τὴν περιγράψωμεν, ἀλλὰ διαρκῶς εἶνε ἐν τῷ γίνεσθαι ἢ ἐν τῷ παρέρχεσθαι. Τὰ πράγματα ποὺ μεταβάλλονται δὲν ἔχουν φύσεις, δὲν ἔχουν «αὐτότητα». Κατὰ συνέπειαν εἰς τὸν κόσμον τῆς δόξης δὲν ὑπάρχουν ἀλήθειαι, καὶ δὲν ὑπάρχουν καὶ γεγονότα. «Πῶς λοιπὸν εἶνε δυνατόν ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶνε ποτὲ εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν νὰ εἶνε κᾶτι τι» ; (Κρατύλος 439 E).

Ἴσως ὅμως νὰ μᾶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν καθωρισμένην περιγραφὴν μίας κινήσεως ἀνάγοντες αὐτὴν εἰς σειρὰν ἀκινήσιων. Τοιοῦτοτρόπως ἓνα μεταβαλλόμενον πρᾶγμα κατὰ πρῶτον μὲν θὰ εἶχε μίαν ιδιότητα κατόπιν δὲ μίαν ἄλλην· θὰ εὗρισκετο διαλελυμένον εἰς ἓνα πλῆθος πραγμάτων ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει μίαν καθωρισμένην καὶ ταυτὴν ιδιότητα. Ὁ Πλάτων παρατηρεῖ εἰς τὸν Κρατύλον (439 D) ὅτι τοιαύτη ἀνάλυσις εἶνε ἀδύνατος· ἡ ἀλλοίωσις δὲν εἶνε μία διαδοχὴ καταστάσεων· δὲν ὑπάρχουν καταστάσεις ἀφοῦ τὸ ἀντικείμενον μεταβάλλεται ἀμέσως. Ἡ ἀλλοίωσις εἶνε ἡ ἄρνησις πάσης «καταστάσεως», εἶνε ἄρνησις τῆς ἀκινήσεως, τοῦ ὄντος simpliciter, τῆς ταυτότητος, τοῦ ἐν-ἑαυτῷ εἶναι. Καὶ ἀντιστοίχως ἡ ἐκτὸς χρόνου ὑπαρξις εἶνε τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ νὰ εἶνε τι ἑαυτό, τοῦ ὄντος simpliciter.

Θὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν τώρα διὰ βραχέων τὴν μέχρι τοῦδε συζήτησίν μας. Ὑπάρχουν βαθμοὶ τῆς πραγματικότητος, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, βαθμοὶ πληρώσεως ἢ διαλύσεως τῆς πραγματικότητος. Ὁ Πλά-

των ζητεῖ νὰ ἀπομονώσῃ τὸ χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τοῦ νὰ εἶνε τι ἀληθῶς πραγματικόν. Τὸ ἀνακαλύπτει εἰς τὴν «αὐτότητα», εἰς τὸ νὰ κατέχη τι τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων πραγμάτων τὰ ὅποια δυνατόν νὰ ὑπάρχουν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἢ εἰς ἄλλους χρόνους. Πραγματικότης εἶνε αἰτιώδης ἀνεξαρτησία· πρωτίστως, οὐχ ἥτιον, εἶνε ἀνεξαρτησία καὶ ἀπὸ τυπικῆς ἀπόψεως, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ὅ,τι εἶνε πραγματικὸν δὲν ὀρίζεται ἀναφορικῶς πρὸς ὅ,τι δῆποτε ἄλλο.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ ἐκείνου τὸ ὅποιον εἶνε δι' ἑαυτὸ καὶ ἐκείνου τὸ ὅποιον εἶνε χάριν ἑτέρου τινός, ἐξηγεῖ τὴν κριτικὴν τοῦ Πλάτωνος διὰ τὴν ποίησιν ὡς ἐκτίθεται αὕτη εἰς τὸν Ἰωνά. Ὁ ποιητὴς κατέχεται ὑπὸ τῆς Μούσης· τὸ νὰ εἶνε τις ἐμπνευσμένος σημαίνει νὰ σκέπτεται διὰ μέσον ἄλλου καὶ ὄχι ἐξ ἑαυτοῦ. Ὁ ποιητὴς εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἐκστάσεως, τὸ ὅποιον κατὰ λέξιν σημαίνει ὅτι εὐρίσκεται ἐκτὸς ἑαυτοῦ· ἡ ὑπαρξίς του εἶνε ἀναφορικὴ. Μὲ μίαν λέξιν: ὁ ποιητὴς, ὡς ποιητὴς, εἶνε ἄνευ αὐτότητος. Ὁ ποιητὴς ὅμως πάλιν κατέχει τὸν ῥαψωδόν. Ἡ λειτουργία τοῦ ῥαψωδοῦ εἶνε μία εἰδικὴ περίπτωση τῆς λειτουργίας τοῦ διερμηνέως εἰς τὰς τέχνας. Ὁ δεξιότηχης ἐνσωματώνει ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐκφράζει τὴν ἐμπνευσιν τοῦ συνθέτου· εἶνε κἄτι ποῦ δέχεται καὶ ποῦ διαβιβάζει. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ ἠθοποιός, διὰ τῆς ἐκτελέσεώς του, ἐμφανίζει ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸν χαρακτῆρα ἑνὸς ἄλλου προσώπου, ὡς τὸν συνέλαβε ὁ δραματικὸς συγγραφεύς. Ἡθοποιὸς ὅμως δὲν εἶνε ἀπλῶς ὁ ἐργαζόμενος ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατ' ἐπάγγελμα· εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὁ ὅποιος δραματοποιεῖ τὴν ἑδίαν ἑαυτοῦ ζωὴν· διαρκῶς ζῆ τὴν ζωὴν ἑνὸς ἥρωος τὸν ὅποιον θαυμάζει, πάντοτε παίζει ἓνα ῥόλον, ἔστω καὶ ἐὰν τὸ ἀκροατήριόν του συνίσταται ἀπὸ μόνον τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος εἶνε ἐκτάκτως εὐεπηρεάστος καὶ ὑποκείμενος εἰς ἐνθουσιασμούς. Δὲν ἔχει χαρακτῆρα ὁ ὅποιος νὰ εἶνε ἀληθῶς ἰδικός του: ἔχει φαινομενικὴν μόνον ὄχι πραγματικὴν φύσιν· καὶ μεταλλάσσει διαρκῶς τοὺς ἥρωάς του· τώρα παίζει τὸν ῥόλον τοῦ οἰκτρῶς ταπεινοῦ προσώπου, ἀλλὰ βραδύτερον, ἐξ ἀντιδράσεως, λαμβάνει τὴν στάσιν τοῦ δυνατοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ δραματικὸν φυσικὸν εὐρίσκει τὸ εἶναι του ἐντὸς ἄλλου. Συναναφορικὸς πρὸς τὸν τύπον τοῦ εὐεπηρεάστου ἀν-

θρώπου εἶνε ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου πού ἀσκεῖ γοητευτικὴν ἐπιρροήν, πού σαγηνεύει, πού προβάλλει τὴν προσωπικότητά του ἐντὸς ἄλλων καὶ μεταβάλλει αὐτούς εἰς μαθητὰς ἢ δούλους. Τοιοῦτος εἶνε ὁ ῥήτωρ, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς πειθοῦς (Τιμ. 51 E) ἐπιτυγχάνει ὥστε τὸ ἀκροατήριόν του νὰ χάνη τὸ λογικόν του καὶ τὴν θέλησίν του. Ἐχομεν ἐδῶ μίαν ἐνεργητικὴν καὶ μίαν παθητικὴν αἰτίαν· ἡ πρώτη εἶνε ἡ πειθὴ, ἡ μαγεία τῆς Μούσης, ἡ δημιουργία «ἀτμοσφαιρας», ἡ δευτέρα εἶνε ἡ ὑποβλητικότης, καὶ—προκειμένου περὶ τῶν καλῶν τεχνῶν—ἡ εὐαισθησία.

Ὁ ῥαψωδὸς πάλιν, μαγνητίζει τὸ ἀκροατήριόν του καὶ παρασύρει αὐτό. Ἐχομεν οὕτω μίαν ἱεραρχικὴν τάξιν ἀποτελουμένην ἐκ τῆς Μούσης, τοῦ ποιητοῦ, τοῦ ῥαψωδοῦ καὶ τοῦ ἀκροατηρίου οἱ ὁποῖοι ὅλοι εἶνε συνηνωμένοι εἰς ἓν διὰ τῆς συγκινήσεως. Ἡ συγκίνησις εἶνε ἡ κατὰ τὰς τῶν νὰ εἶνε κανεῖς ἐντὸς ἐτέρου, καὶ κατὰ τοσοῦτον δὲν τὴν θέλει ὁ Πλάτων. Μὲ συγκινεῖ ἓνα πρόσωπον ἢ ἓνα πρᾶγμα· τὸ ῥεῦμα τῆς συγκινήσεως καταστρέφει τὰ ἀτομικὰ ὄρια καὶ συγχωνεύει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς μίαν ἀσυνάρτητον ἐνότητα, δηλαδή, στερεῖ αὐτοὺς προσωρινῶς τῆς ἀτομικότητός των.

Ἀπὸ πάνω ὅμως ἀπὸ τὴν κάθετον αὐτὴν συγχώνευσιν Μούσης, ποιητοῦ, ῥαψωδοῦ καὶ ἀκροατηρίου ὑπάρχει καὶ μία ὀριζόντιος συγχώνευσις. Ἡ ὁμάς τῶν ἀνθρώπων πού διατελοῦν ὑπὸ τὴν γοητείαν τοῦ ῥήτορος συγχωνεύονται μεταξύ των· ἡ πειθὴ μετατρέπει ἓνα ἄθροισμα διακεκριμένων ἀτόμων εἰς μίαν ἀδιαφοροποίητον μάζαν· ἡ κοινωνία μεταβάλλεται εἰς ὄχλον.

Ἀπώλεια τῆς ταυτότητος ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸ θέμα του. Ὁ ποιητὴς δὲν εὐρίσκεται ἐν ἑαυτῷ ἀλλ' ἐντὸς τῶν σκηνῶν τὰς ὁποίας περιγράφει ὁ ῥαψωδὸς τοῦ Ὀμήρου εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἴλιον. Αἰσθάνεται τὰ συμβάντα τὰ ὁποῖα περιγράφει ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ταυτίζει τὸν ἑαυτόν του πρὸς αὐτά· τὰ ὅσα ὑποφέρουν οἱ ἥρωες τοῦ ἔπους του εἶνε ὡς νὰ τὰ ὑποφέρῃ ὁ ἴδιος. Ἡ ποιητικὴ εὐαισθησία εἶνε συγχώνευσις πρὸς τὴν φύσιν· καὶ ἀντιστοίχως εἶνε ἀπώλεια τῆς ἐν ἑαυτῇ περιλαμβανομένης ἐσωτερικῆς ζωῆς· εἶνε μία ἀποστέρησις πού ὑφίσταται ἡ «ἐσωτερικὴ πόλις».